

การเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครอง (2) : ความขัดแย้งทางความคิดกับวิกฤตการณ์ทาง
อำนาจการเมือง

9.1 ผลสืบเนื่องจาก พ.ศ. 2475

ในแง่การเมืองอาจกล่าวได้ว่า ความสัมพันธ์ทางอำนาจจาก พ.ศ. 2475 ถึง พ.ศ. 2476 ได้เปลี่ยนแปลงไปเป็นอย่างมาก และมีความสืบเนื่องสัมพันธ์กันตลอด ใน พ.ศ. 2476 มีความขัดแย้งทางการเมืองหลายครั้ง และไม่ใช่เป็นเรื่องแย่งชิงอำนาจและผลประโยชน์ทางการเมืองอย่างเคียดหากมีความคิดทางการเมืองและปัจจัยแวดล้อมทางวัฒนธรรมขัดแย้งกันอยู่ด้วย

พ.ศ. 2475 เป็นช่วงเวลาของการจัดระเบียบกติกาทิศทางการเมืองครั้งใหญ่มาแล้ว แม้จะมีกลุ่มสำคัญต่าง ๆ แสดงความเห็นอยู่ด้วย วัฒนธรรมหลักของข้าราชการฝ่ายกฎหมาย คือ เน้นกฎหมายอยู่เหนือตัวบุคคลโลกกลายเป็นกระแสบังคับข้อเรียกร้องอื่น ๆ ทุกฝ่ายของชนชั้นนำมุ่งสถาปนาระเบียบการเมืองใหม่ถ้าปรากฏเป็นรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม ฉบับ 10 ธันวาคม พ.ศ. 2475 รัฐธรรมนูญฉบับนี้ได้ใช้บังคับเรื่อยมาจนถึงปี พ.ศ. 2488 พิจารณาโดยกรอบโครงแล้วไม่น่าจะมีความหมายถึงความขัดแย้งมากนัก แต่โดยข้อเท็จจริงแล้วความเข้าใจในที่มาและลักษณะของรัฐธรรมนูญจะบ่งบอกความต่างกันในทฤษฎีการเมืองชั้นพื้นฐาน แบ่งได้เป็น 2 ทฤษฎี คือ ฝ่ายหนึ่งเชื่อว่ารัฐธรรมนูญสยามเกิดจากการยึดอำนาจ นำโดยคณะราษฎรแล้วมาตกลงกัน (pact) กับอีกฝ่ายหนึ่งเชื่อว่ารัฐธรรมนูญสยามเกิด

จากการพระราชทาน (charter)*

ฝ่ายแรกที่เชื่อว่ารัฐธรรมนูญสยามเกิดจากการยึดอำนาจแล้วมีการตกลงกันระหว่างประมุขกับราษฎร คือ กลุ่มคณะราษฎร และนักกฎหมาย บัญชาชนผู้ใกล้ชิด และโน้มเอียงไปในทางคณะราษฎร ตัวอย่างของคำอธิบายนี้ปรากฏอยู่ในหนังสือของ เคือน บุนนาค และไฟโรจน์ ชัยนาม (2477) หลวงประเจ็ดอักษรลักษณ์ (2477) และวิทยานิพนธ์ระดับชั้นปริญญาเอกเป็นภาษาฝรั่งเศสของ หลวงประเจ็ดอักษรลักษณ์ (1933) และ นายทองเปลว ชลภูมิ (1940)

ฝ่ายที่สองที่เชื่อว่ารัฐธรรมนูญสยามเกิดจากการพระราชทานและแม้จะไม่ระบอบอย่างแน่ชัด แต่ก็มิพดพิภพความเชื่อไปตามแนวทางของทฤษฎีนี้ได้แก่ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว และ คณะรัฐบาลเมือง พ.ศ. 2476 เป็นต้น หลักเกณฑ์วินิจฉัยอยู่ที่การกำหนดวางอำนาจพระมหากษัตริย์ ดังคำอธิบายมาแล้วในบทที่ 7 ว่า พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีแนวพระราชดำริ เรื่องการพระราชทานรัฐธรรมนูญ และตามแนวคิดที่โดยกว้างปรากฏเป็นหลักฐาน พระองค์ทรงไว้ซึ่งพระราชอำนาจในการแต่งตั้งนายกรัฐมนตรี และแต่งตั้งสมาชิกสภาธิบดีบัญญัติครั้งหนึ่ง อีกทั้งมีข้อสงวนต่าง ๆ อีกหลายประการ ระบอบรัฐธรรมนูญใหม่ที่เป็นจริงมอบอำนาจการแต่งตั้งนายกรัฐมนตรีไว้ที่สภาผู้แทนราษฎร ส่วนสมาชิกประเภทแต่งตั้งอยู่ที่คณะรัฐบาล ซึ่งทั้งพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว และคณะรัฐบาลไม่เห็นพ้องด้วย

ความขัดแย้งแตกต่างในทฤษฎีรัฐธรรมนูญข้างต้นนี้ได้ประนีประนอมด้วย

* ทฤษฎีการกำเนิดของระบอบรัฐธรรมนูญในยุคสมัยนี้ได้แบ่งเป็น 3 ชนิด คือ ประมุขของรัฐเป็นผู้ให้ (charter) ราษฎรร่างเองทั้งหมด (convention) และประมุขกับราษฎรตกลงกัน (pact) ดู เคือน บุนนาค และไฟโรจน์ ชัยนาม (2477 : 2 : 18-20) และ หลวงประเจ็ดอักษรลักษณ์ (2477 : 8-10) กรณีที่สองจะไม่มีปัญหาสำหรับประเทศไทยสยาม ในขณะที่กรณีแรกและสามจะมีความใกล้ชิดและพิวพันกันมาก

การบิณฑลก็ไม่ต้องการให้มีความชัดเจนทางกฎหมายอย่างเคร่งครัด คำนี้ถึงความรู้สึกของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว (ตอนที่ 5) ในกรณีของหลวงประดิษฐมนูธรรมยังเห็นเพิ่มเติมอีกประการหนึ่งคือว่า "ไม่ควรกังวลในเรื่องแบบเรื่องบุคคล มุ่งไปในทางทำให้เกิดความสุksomบุญแก่ราษฎรมากกว่า" (หลวงประดิษฐมนูธรรม 2477 : 6) ในสภาพแวดล้อมที่เป็นจริงแรงผลักดันจากฝ่ายข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ผู้กุมเสียงส่วนใหญ่ในอนุกรรมการร่างรัฐธรรมนูญ ตลอดจนนักกฎหมายอย่างเช่น หลวงจักรปาณีศรีศิวิสุทธิ์มุ่งประสงค์ "เชิดชู" พระราชอำนาจให้สมพระเกียรติตามประเพณี (หลวงจักรปาณีศรีศิวิสุทธิ์ 2475 : 31)

อำนาจตามตัวบทกฎหมายรัฐธรรมนูญมีเพื่อเป็นกติกาก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อไป ด้วยพลังความศรัทธาของนักกฎหมายว่าการตรากฎหมายจะเปลี่ยนแปลงประเพณีที่ล้าหลังทั้งหลายได้ ความสำคัญของพลังอำนาจในส่วนนี้จะมีผลเป็นความนำขึ้นชมหรือน่ากลัวก็ได้ หากผู้นำในคณะรัฐบาลมีความคิดเห็นทางเศรษฐกิจและการเมืองตรงกันหรือขัดแย้งกับชนชั้นนำเดิม

แนวความคิดของชนชั้นนำเดิมมีลักษณะเสรีนิยมทางเศรษฐกิจเป็นอย่างมาก ทั้งมีสมมติฐานอยู่คือว่าการเช่าแทรกแซงในระบบเศรษฐกิจเป็นกิจกรรมแบบที่ทำอยู่ในประเทศโพเวียตส์เซีย ดูเหมือนว่าแนวคิดดังกล่าวได้ถ่ายทอดลงมาอยู่ในชนชั้นนำใหม่บางกลุ่มด้วย มีอาทิเช่น พระยามโนปกรณนิติธาดา พระยาศรีวิสารวจา พระยาราชวังสัน พระยาทรงสุรเดช และนายประยูร ภมรมนตรี เลขาธิการคณะรัฐมนตรีสุคพระยามโนปกรณนิติธาดาเป็นนายกรัฐมนตรี กลุ่มชนชั้นนำกลุ่มนี้ต้องประสบกับข้อเรียกร้องให้มีการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจการเมืองจากสองกระแสแนวความคิดหลัก คือ ชาตินิยม กับ สังคมนิยม แนวความคิดชาตินิยมทางเศรษฐกิจมีอยู่ในหลายกลุ่มสังคมนิยมทั้งนี้แต่ผู้นำราษฎร ซึ่งต้องการให้รัฐบาลรับซื้อข้าวจากชาวนาเพื่อชจัดการเออาร์คเอาเปรียบจากพ่อค้าชาวจีน พ่อค้าไทยต้องการให้รัฐบาลอุดหนุนพ่อค้าไทย นายมังกร สามเสน เสนอให้ตั้งสภาเศรษฐกิจแห่งชาติประกอบด้วย ข้าราชการ และพระมหากษัตริย์ มีฐานะอย่างเช่น หลวงวิจิตรวาทการ เสนอแนวความคิดชาตินิยม ดังปรากฏอยู่ในหนังสือ ลัทธิชาตินิยม (2475) และ คณะการเมือง (2475) เป็นทางแก้ไขปัญหาของประเทศ นอกจากนี้มีแนวความคิดเสนอให้รัฐบาล

ทั้ง "รัฐพาณิชย์" ปรากฏอยู่ทั่วไปในตำราพระ (หลักเมือง : "นำการสนทนากับ
ท่านในเรื่องสมัยแก้ไข" 8 กันยายน 2475)

แนวความคิดสังคมนิยมมีปรากฏอยู่ในหมู่ปีกซ้ายของคณะราษฎร มีหลวง-
ประดิษฐ์มนูธรรมเป็นผู้นำ ในที่สาธารณะมีหนังสือพิมพ์ 24 มิถุนา และ ัจฉิ
นำเสนอแนวคิดให้รวม "การงาน" เป็นของรัฐบาล มีความพยายามอย่างมากที่จะ
แพร่ความเข้าใจในลัทธิสังคมนิยม อย่างเช่น นายสงวน ตุลารักษ์ ไค่แปลและ
เรียบเรียงหนังสือเรื่อง ลัทธิโซเชี่ยลลิสต์หมายความว่าอะไร (2475) เป็นต้น

ปฏิกริยาของชนชั้นนำใหม่กลุ่มพระยามโนปกรณนิติธาดา พระยาศรีวิสาร-
วาจา พระยาทรงสุรเดช และนายประยูร ภมรมนตรี ต่อแนวคิดทั้งสองข้างต้นเป็น
ไปทางลบ และขัดแย้งกับฝ่ายสังคมนิยมอย่างรุนแรงเพราะพวกเขามีภาพความ
กลัวเรื่องคอมมิวนิสต์และบอลเชวิคอยู่แล้ว หลวงประดิษฐ์มนูธรรมเสนอให้มีการ
รวมทุนและแรงงาน จัดการสหกรณ์แบบครบรูป ภายใต้การควบคุมอย่างเคร่งครัด
ของรัฐบาล ซึ่งเป็นเรื่องยากลำบากสำหรับพวกเสรีนิยมที่จะแยกแยะว่าสังคมนิยม
มีไค่หลายชนิด ในกรณีของหลวงประดิษฐ์มนูธรรมเองนั้นเห็นไค่ชัดว่าเขาเองปฏิเสธ
หลักการแบบชาตินิยมผสมเสรีนิยมซึ่งเสนอโดยนายมังกร สามเสน เพราะเขาได้
เสนอแนวความคิดของตนเขาที่ประชุมคณะรัฐมนตรีและคณะรัฐมนตรีไค่ตั้งคณะกรรมการ
อนุการพิจารณาเมื่อวันที่ 12 มีนาคม พ.ศ. 2475 เขาไค่กล่าวย่ำตั้งแต่ต้นการ
ประชุมของวันนั้นว่า "โครงการนี้ไม่ใช่หลักคอมมิวนิสต์ เรามีทั้งแคบพิทอลลิสต์
และโซเชี่ยลลิสต์รวมกัน ถ้าหากพวกคอมมิวนิสต์มาอ่านจะตีเทียบมากกว่ายังรับรองพวก
มั้งมีไหมอยู่" อย่างไรก็ตาม ไค่เพียงไม่ได้พิสูจน์อะไรมากไปกว่าการแสดง ความ
ยึดมั่นถือมั่นในอุดมคติทางการเมืองของตน ที่ประชุมคณะกรรมการอนุการพิจารณา
เค้าโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติ วันที่ 12 มีนาคม พ.ศ. 2475 จึงได้สรุปความ
เห็นเป็นสองทางว่าหนึ่งพระยามโนปกรณนิติธาดา ให้ดำเนินนโยบายเศรษฐกิจ
อย่างรัฐบาลเก่า และสองหลวงประดิษฐ์มนูธรรมให้วางหลักที่จะทำและดำเนิน
นโยบายตามเค้าโครงการ (เดือน มีนาคม 2517 : 149-182) พระบาท-
สมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวไค่ทรงมีพระราชบัญญัติแสดงพระราชดำริเกี่ยวกับ
เค้าโครงการเศรษฐกิจดังกล่าว "โดยทรงเห็นว่าไม่เป็นการผิดลัทธิรัฐธรรมนูญ

เพราะเมื่อคณะรัฐบาลขอพระราชทานพระราชมติในเรื่องใด ๆ ก็ตาม พระมหากษัตริย์ย่อมจะทรงทรงแสดงความเห็น" (หจข., สร. 0201.8/52 "หม่อมเจ้าวิบูลย์สวัสดิวงศ์ ถึงพระยามโนปกรณนิติธาดา" 4 พฤษภาคม 2476) พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงคัดค้านแต่โครงการเศรษฐกิจของหลวงประดิษฐ์มนูธรรมอย่างละเอียด ทรงมีพระบรมราชวินิจฉัยสรุปว่า "ที่เห็นโทษก็อย่างไม่ต้องเป็นที่สงสัยเลยว่า โครงการนี้เป็นโครงการอันเดียวอย่างแน่นอนกับที่ประเทศรัสเซียใช้อยู่" (เดือน มุนนาค 2517 : 360-361) เรื่องนี้ได้เข้าที่ประชุมคณะรัฐมนตรีอีกครั้งในวันที่ 28 มีนาคม พ.ศ. 2475 (อ้างถึงใน เข็มจันทร์-อำแหง 2521 : 55) ประจวบกับในเดือนมีนาคมปีเดียวกันนั้นรัฐบาลมีคำสั่งห้ามข้าราชการประจำเป็นสมาชิกสมาคมการเมือง สภาผู้แทนราษฎรได้แสดงมติขังกับรัฐบาลให้ถอนคำสั่ง กลุ่มพระยามโนปกรณนิติธาดา ได้ตัดสินใจเลือกทำการ "รัฐประหาร" ควบคู่การตราพระราชกฤษฎีกาปิดประชุมสภาผู้แทนราษฎร เมื่อวันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2476

การประเมินของกลุ่มแนวคิดเสรีนิยมกับชาตินิยมต่อโครงการเศรษฐกิจของหลวงประดิษฐ์มนูธรรม พอจะเห็นได้ว่าต่างกันอยู่บ้าง ฝ่ายเสรีนิยมเชื่อมั่นว่าโครงการนี้เป็นแบบ "คอมมิวนิสต์" และ หากประกาศออกไป "คนจะเริ่มศกใจกันเป็นอันมาก" และ "จะกลายเป็นสิ่งนำมาซึ่งความเดือดร้อนทุกหย่อมหญ้า" (เดือน มุนนาค 2517 : 365) ส่วนฝ่ายชาตินิยมนั้น ขอยกตัวอย่างความเห็นของนายมังกร-สามเสน ที่ว่า

"... พวกผู้แทนหัวเมืองซุ่ยเห็นทังชญาการแห่งชาติไชนวนเงินกันด้วยเข็ดใหญ่เงินเดือนราษฎรตั้งแต่ยุคสุดจากครภฏารคางจูเฉาจนแตกตาย และยังจะรับซื้อที่ดินจากราษฎรอีกควยคังนี้ พวกผู้แทนเหล่านั้นจะออกความเห็นทันทีที่เคียวว่า วิธีการของหลวงประดิษฐาวีเศษตี..." (หจข., สร. 0201.8/16 "จดหมายนายมังกร สามเสนถึงนายกรัฐมนตรี" 28 กรกฎาคม 2476)

กลุ่มชาตินิยมจึงกลัวว่าราษฎร จะสนับสนุนความคิดสังคมนิยมซึ่งอาจเป็นไปได้อยู่มาก และรู้สึกไม่มั่นใจในกรณีที่ตนเป็นชนชั้นกลางว่านโยบายเศรษฐกิจของรัฐบาลจะสนับสนุนหรือทำลายกิจการค้า รวมทั้ง "สิทธิเสรีภาพ" ของตนซึ่งพอมืออยู่บ้างนั้นกันแน่

อาจสรุปในที่นี้ได้ว่าผลสืบเนื่องจาก พ.ศ. 2475 มีความขัดแย้งทางด้านแนวความคิดอยู่ 2 ส่วน คือ หนึ่ง ความขัดแย้งในทฤษฎีรัฐธรรมนูญกับสอง ความขัดแย้งในแนวนโยบายทางเศรษฐกิจการเมือง

หนึ่ง ความขัดแย้งส่วนตัว ทั้งในแง่ของผลประโยชน์ส่วนบุคคล และการซึ่งตึงเครียดกัน ย่อมจะมีอยู่ด้วย อย่างเช่น ความรู้สึกไม่ชอบซึ่งกันและกันระหว่างพระยามโนปกรณนิติธาดา กับ พระยานิติศาสตร์ไพศาลย์ ความขัดแย้งส่วนบุคคลระหว่างนายประยูร ภมรมนตรีกับกลุ่มคณะราษฎรสายพลเรือนของนายจรูญ สืบแสง เป็นต้น ซึ่งมีส่วนเสริมให้ความขัดแย้งในด้านแนวความคิดมีความรุนแรงยิ่งขึ้น เพราะต่างฝ่ายไขท่าที่ไม่ประนีประนอมต่อกัน

ในระหว่างวันที่ 1 เมษายน จนถึง 20 มิถุนายน พ.ศ. 2476 กลุ่มข้าราชการอาวุโสนำโดยพระยามโนปกรณนิติธาดา ได้รับความยินยอมจากนายทหารของคณะราษฎร* ทำการ "รัฐประหาร" เปลี่ยนคณะรัฐมนตรี และแก้ไขแนวนโยบายทางเศรษฐกิจการเมืองบางประการ รัฐบาลพระยามโนปกรณนิติธาดาได้แถลงให้ประชาชนทราบว่า

คณะรัฐมนตรี ณ บัดนี้ได้แตกเป็นสองพวก มีความเห็นแตกต่างกันและไม่สามารถที่คล้อยตามกันได้ ความเห็นข้างน้อยนั้นปรารถนาที่จะวางนโยบายเศรษฐกิจไปในทางอันมีลักษณะเป็นคอมมิวนิสต์ ความเห็นข้างมากนั้นเห็นแนวนโยบายเช่นนั้น เป็นการตรงข้ามแก่ชนบทรรมนิยมประเพณีของชาวสยามและเป็นที่เห็นได้โดยแน่นอนทีเดียวว่า นโยบายเช่นนั้นจักนำมาซึ่งความหายนะแก่ประจักษ์ราษฎรและเป็นมหันตภัยแก่ความมั่นคงของประเทศ (ประเสริฐ ปัทมะสุคนธ์, บูรพาจารย์ 2517 : 63-64)

*นายทหาร ของคณะราษฎรได้รวมลงนามสนองพระบรมราชโองการประกาศใช้พระราชกฤษฎีกาปิดประชุมสภาผู้แทนราษฎร เมื่อวันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2476 กันทุกคน ทั้งในระดับนายทหารผู้ใหญ่ และนายทหารผู้น้อย ดู (ประเสริฐ ปัทมะสุคนธ์, บูรพาจารย์ 2517 : 61)

คณะรัฐมนตรีชุดใหม่ประกอบไปด้วยข้าราชการอาวุโส 10 คน และฝ่ายทหารของคณะราษฎร 8 คน (รวมทั้งนายประยูร ภมรมนตรี) ทั้งนี้ได้จัดฝ่ายพลเรือนของคณะราษฎร อย่างเช่น หลวงประดิษฐมนูธรรม ซึ่งต่อมาต้องเดินทางไปต่างประเทศ เมื่อวันที่ 12 เมษายน พ.ศ. 2476 นายแนบ พหลโยธิน นายทิวลาพานุกรม ออกใช้ กติการะเบียบการปกครองใหม่ซึ่งย่อมต้องฝังรากด้วยการยอมรับวัฒนธรรมของกฎหมายจะไม่เป็นผล เพราะในตัวนักกฎหมายเองมีค่านิยมการใช้อำนาจบังคับพื้พื้กับอำนาจทหารอยู่ด้วย อย่างไรก็ตาม ฝ่ายทหารกว่าครึ่งในคณะราษฎรอย่างเช่น พระยาพหลพลพยุหเสนา และนายพันตรี หลวงพิบูลสงคราม ไม่ได้แสดงความเห็นในวงโตเถียงของคณะรัฐมนตรี เรื่องเค้าโครงการเศรษฐกิจของหลวงประดิษฐมนูธรรม (อ้างใน เทียมจันทร์ อำแหวง 2521 : 55) นายทหารรุ่นหนุ่มนำโดยนายพันตรี หลวงพิบูลสงครามจึงสามารถ นำกลุ่มของตนให้พัน "มลทินทางการเมือง" ดังตัวอย่างเช่น ทรราชจนถึงเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2476 พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงตรัสแก่นักการทูตชาวอังกฤษ ว่า "หลวงพิบูลนี้ยังไม่รู้จักมากนัก ดูเหมือนว่าไม่มีใครรู้แน่ชัดว่าเขาต้องการอะไร" (พ.อ. 371/18206 "Harold Newbould to Dormer" November 26, 1933)

การดำเนินนโยบายทางเศรษฐกิจการเมืองของรัฐบาลพระยามโนปกรณนิติธาดาชุดใหม่ได้เริ่มต้นตามแบบอย่างของนักกฎหมาย คือ ทรราชระชาชนวุฒิสภาคอมมิวนิสต์ขึ้นก่อน เมื่อวันที่ 2 เมษายน พ.ศ. 2476 และต่อมาได้จัดตั้งสภาเศรษฐกิจขึ้น เมื่อวันที่ 8 เมษายน พ.ศ. 2476 ในประการหลังแสดงให้เห็นว่าฝ่ายชนชั้นนำไม่อาจนิ่งดูค้ายกับข้อเรียกร้องของคนชั้นกลางและเบื้องล่างได้ กระนั้นก็ตาม ในส่วนของเนื้อหาที่มีความต่างกับข้อเสนอทางตัวแทนคนชั้นกลาง อย่างเช่น นายมังกร สามเสน อยู่มาก กล่าวคือ สภาเศรษฐกิจประกอบด้วยคณะกรรมการ 4 คณะ ดังนี้ (ศรีกรุง, 12 เมษายน พ.ศ. 2476)

- (1) คณะกรรมาธิการพิจารณารูปการ มีหน้าที่พิจารณารายละเอียดที่พึงปฏิบัติต่อไปในเรื่อง เกษตรกรรมเครดิท สหกรณ์คลังวางข้าว ฯลฯ รายนาม คณะกรรมาธิการประกอบด้วย หม่อมเจ้าสิทธิพร กฤดากร หม่อมเจ้าวิวัฒนไชย ไชยันต์ หลวงเกษตรกรรม นายเจมส์ แบกซ์เตอร์ (James Baxter) และ

นายเรมอน บี. สตีเวนส์ (Raymond B. Stevens)

- (2) คณะกรรมาธิการพิจารณาขยายในเรื่องที่ดิน
- (3) คณะกรรมาธิการพิจารณาเรื่องการจับปลา
- (4) คณะกรรมาธิการพิจารณาเรื่องการคลังออมสิน

จากเค้าโครงข้างต้นจะเห็นแนวโน้มได้ว่าเป็นแนวโน้มขยายเศรษฐกิจแบบ
รัฐบาลเก่าและปฏิเสธข้อเสนอของพวกคนชั้นกลางที่จะให้พ่อค้าบางคนเข้ามามีส่วน
ร่วมแสดงความเห็นในสภาเศรษฐกิจ นายมังกร สามเสน ได้วิจารณ์สภาเศรษฐกิจ
ชุดนี้ว่าเป็น "สภาโปลิติก" มากกว่าเป็นสภาเศรษฐกิจอย่างแท้จริง (หงช., สร.
0201.8/18 "จดหมายนายมังกร สามเสน เวียนพระยาพหลพลพยุหเสนา"
29 มิถุนายน 2476)

การแก้ไขนโยบายทางการเมืองมีหลายประการ อย่างเช่น ยุบสมาคม
คณะราษฎรให้เป็นสโมสรคณะราษฎรให้เป็นสโมสรคณะราษฎร เมื่อวันที่ 21 เมษายน
พ.ศ. 2476 และ ใ้แก้ไขกฎหมายเลือกตั้งผู้แทนราษฎรใน 6 ลักษณะ (เดือน มุนนาค
และไพโรจน์ ชัยนาม 2477 : 2 : 35-36) อย่างเช่น เพิ่มอายุผู้สมัครรับเลือก
ตั้งจาก 23 ปี เป็น 30 ปี ซึ่งในทัศนะของนักการทูตชาวอังกฤษเห็นว่าเป็นยุทธวิธี
การเลือกตั้งเพื่อป้องกันพวกคนหนุ่มหัวรุนแรง และพระยามโนปกรณ์นิติธาดาได้ฟื้นฟู
รัฐบาลแบบเอกาธิปไตยขึ้นมา (FO. 371/18210, "Annual Report 1933,
Mr. Dormer to Sir John Simon" February 5, 1934) รัฐบาลพระยา-
มโนปกรณ์นิติธาดาได้ประกาศให้มีการเลือกตั้งผู้แทนตำบล เมื่อวันที่ 15 มิถุนายน
พ.ศ. 2476 กลุ่มพระยามโนปกรณ์นิติธาดาไม่โคลงอวางระบอบรัฐธรรมนูญโดยสิ้นเชิง
หากเป็นระบอบรัฐธรรมนูญคนละชนิดกับแนวคิดฝ่ายพลเรือนของคณะราษฎร เป็นที่
น่าเชื่อจากสภาพแวดล้อมว่า หากมีการเลือกตั้งผู้แทนราษฎรแล้ว ต่อไปก็จะต้องมีการ
เลือกตั้งสมาชิกประเภทสอง ซึ่งพระยามโนปกรณ์นิติธาดาคงจะถวาย "พระราช-
อำนาจ" นี้แก่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวเสียเป็นจำนวนมาก เพราะ
พฤติกรรมการบริหารราชการของพระยามโนปกรณ์นิติธาดาได้กระทำควบคู่ไปกับการ

ปรีกษาราชการผ่านราชอาณาจักรในระบอบนี้ คือ หม่อมเจ้าวิบูลย์สวัสดิวงศ์*

ในเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2476 ฝ่ายทหารของคณะราษฎรได้รู้สึกอย่างชัดแจ้งว่าตัวเองไม่ปลอดภัย อันเนื่องมาจากรัฐบาลพระยามโนปกรณนิติธาดา ร่วมกับข้าราชการทหารอาวุโสพยายามจัดระเบียบในกองทัพขึ้นใหม่อีกครั้งหนึ่ง นายทหารรุ่นหนุ่มหลายคนถูกส่งไปปฏิบัติงานต่างประเทศ และที่สำคัญที่สุดคือ การเปลี่ยนตัวผู้บังคับบัญชาทหารบกจากนายพันเอกพระยาพลพลพยุหเสนาเป็นนายพลตรีพระยาพิชัยสงคราม ตามประกาศวันที่ 18 มิถุนายน พ.ศ. 2476** และเป็นที่น่าเชื่อว่าจะต้องมีการเปลี่ยนแปลง ๆ ไปอีก คณะทหารของคณะราษฎรนำโดย นายพันโท หลวงพิบูลสงคราม และนายนาวาโท หลวงศุภชลาศัย ทั้งนี้มีนายพันเอกพระยาพลพลพยุหเสนาเป็นหัวหน้า ใ้ทำการ "รัฐประหาร" ขึ้นอีกครั้งหนึ่ง การควบคุมภายในกองทัพได้กลับมาอยู่ในการปกครองของทหารฝ่ายคณะราษฎรมีนายพันเอกพระยาพลพลพยุหเสนาเป็นผู้บัญชาการทหารบกซึ่งจะมั่นใจในความปลอดภัยได้มากกว่า กิจกรรมทางการเมืองฝ่ายทหาร คณะราษฎร ต้องพึ่งพิงอาศัยฝ่ายพลเรือนของคณะราษฎร มีการเปิด

* สันนิษฐานจากเอกสารเท่าที่พอมืออยู่ คู่มือการโต้ตอบระหว่างพระยามโนปกรณนิติธาดา กับ หม่อมเจ้าวิบูลย์สวัสดิวงศ์ ได้ตั้งเซ็น ใน หจข., สร. 0201.8/52 "หม่อมเจ้าวิบูลย์ เรียบพระมโนปกรณนิติธาดา" ที่ 81/278, 4 พฤษภาคม พ.ศ. 2476

** การลาออกของสี่ทหารเสือ คือ นายพันเอก พระยาพลพลพยุหเสนา นายพันเอกพระยาทรงสุรเดช นายพันเอกพระยาฤทธิอัครเนย์ และนายพันโท พระประศาสน์พิทยายุทธ เมื่อวันที่ 18 มิถุนายน พ.ศ. 2476 จนต้องมีการแต่งตั้งผู้บังคับบัญชาทหารบกใหม่นี้ แยกพิจารณาได้ตั้งแต่เหตุผลส่วนบุคคล เพราะบางคนรู้สึกเหนื่อยหน่ายกับการเมือง ไปจนถึงการวางแผนซ่อนแผน บางว่า พระยาพลพลพยุหเสนาลวงพระยาทรงสุรเดช และบางก็ว่าพระยาทรงสุรเดชลวงพระยาพลพลพยุหเสนา (เสถียร สุภโสมณ 2514 : 167-168 ; วิชัย ประสงค์สิริ 2492 : 42)

สภาผู้แทนราษฎร เมื่อวันที่ 22 มิถุนายน พ.ศ. 2476 รวมทั้งได้เตรียมการเรียก
 ทิวหลวงประดิษฐมนูธรรมกลับมา เพราะนายพันโท หลวงพิบูลสงครามเข้าใจคำว่า
 "ตัวเองยังอ่อนในทางการเมืองนัก" (อ. พิบูลสงคราม 2518 : 1 : 176)
 ซึ่งเป็นคำกล่าวที่ถูกตอ้ง เพราะทหารไม่อาจวางระเบียบข้อบังคับและกฎหมายได้
 ไม่อาจเจรจาแก้ไขสนธิสัญญากับต่างประเทศ รวมทั้งยังไม่มีประสบการณ์ความรู้มาก
 พอที่จะควบคุมสภาผู้แทนราษฎรได้

อย่างไรก็ตาม การยึดอำนาจด้วยการ "รัฐประหาร" เมื่อวันที่ 20
 มิถุนายน พ.ศ. 2476 กล่าวอย่างแคบที่สุดเป็นการทำลายชื่อเสียง และทำให้
 นายทหารชั้นผู้ใหญ่หลายคนต้องเสียหน้า อย่างเช่น นายพันเอกพระยาศรีสิทธิสงคราม
 ซึ่งเป็นนายทหารผู้มีชื่อเสียงว่ามีความสามารถ หลังเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2475 ได้
 ถูกย้ายหลายครั้ง อันเนื่องมาจากมีการยุบและปรับปรุงกองทัพให้มีการบังคับบัญชา
 ขนาดเล็กลง ในปลายปี พ.ศ. 2475 เขาอยู่ประจำกระทรวงธรรมการ ครั้น
 เมื่อพระยาพลพลพยุหเสนาถึงคณะ รวมเรียกว่า "สี่ทหารเสือ" ลาออก เมื่อวันที่
 18 มิถุนายน พ.ศ. 2475 นายพันเอกพระยาศรีสิทธิสงครามได้รับแต่งตั้งให้เป็น
 ผู้รักษาการเจ้ากรมยุทธการทหารบก และเป็นรัฐมนตรี แต่ถูกปลดอีกครั้งด้วย
 คำสั่งของนายทหารรุ่นหนุ่มในวันที่ 20 มิถุนายน พ.ศ. 2476 ทั้งนี้ ย่อมจะมีผลให้
 บุคคลหันเหไปตามกระแสของการต่อสู้ทางการเมือง และถ้าพิจารณาในมุมกว้าง
 อาจกล่าวได้ว่า ประเด็นความขัดแย้งในความคิดเรื่องทฤษฎีรัฐธรรมนูญและแนว
 นโยบายทางเศรษฐกิจการเมืองได้กลับมารับการตอกย้ำอีกครั้งหนึ่ง คงจะเห็น
 ทั่วไปข้างหน้าว่าเวลาต่อสู้แย่งชิงอำนาจทางการเมือง คู่ต่อสู้ของท่าประเด็นของ
 ตนใหม่มีความชัดเจน ซึ่งก็คือ จักประเททตัวเองให้อยู่แอบอิงกับกระแสความคิดทาง
 การเมืองหลักของสังคม

การเคลื่อนไหวทางการเมืองภายในสภาผู้แทนราษฎรระหว่างปลายเดือน
 มิถุนายน จนถึงกลางเดือนตุลาคม พ.ศ. 2476 บทบาทของกลุ่มชาตินิยมได้ปรากฏ
 เห็นอย่างเด่นชัดขึ้น และได้เสนอทางออกบางประการให้กับปัญหาการเมืองในขณะนั้น
 ในเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2476 หอวงวิจิตรวาทการได้เสนอให้กระทรวงธรรมการ
 มีคำสั่งแก่โรงเรียนทุกแห่งให้นักเรียนทุกชั้นท่องบทยอรัฐธรรมนูญให้จำให้ได้และให้

ครูพยายามอธิบายให้นักเรียนเข้าใจด้วย เพื่อให้รัฐธรรมนูญมีความมั่นคงสถิตย-
สถาพรยืนยงต่อไป รัฐบาลโดยอมรับข้อเสนอดังกล่าวเป็นนโยบายของรัฐบาล
(รายงานประชุมสภาผู้แทนราษฎร : ครั้งที่ 6/2476 27 กรกฎาคม 2476)
ต่อมาในเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2476 หลวงวิจิตรวาทการได้เสนอพระราชบัญญัติป้องกัน
รักษารัฐธรรมนูญ เขากล่าวว่า

... เรายังไม่มีเครื่องมือลงโทษผู้ละเมิดรัฐธรรมนูญหรือป้องกันไว้หน้าที่จริง
รัฐบาลนี้ได้รับความไว้วางใจจากประชาชนว่าทำงานให้แกราษฎร โดย
ซื่อสัตย์สุจริตจริง ๆ ส่วนการภายในนั้นว่าเรียบร้อยดี และราษฎรก็เริ่ม
รู้จักเริ่มรักและเคารพรัฐธรรมนูญ และเราจะวางใจว่าศัตรูของรัฐธรรมนูญ
ไม่มีนั้นยังไม่ใด ก็จะเป็นการประมาทมากไป ขาดใจขอยืนยันในเวลานี้
ว่าศัตรูของเรามีมาก... (รายงานประชุมสภาผู้แทนราษฎร : ครั้งที่
16/2476 31 สิงหาคม 2476)

จะเห็นได้ว่ารัฐธรรมนูญไม่ใช่ระเบียบกติกาทิศทางการเมืองที่เห็นพ้องต้องกันตามแบบ
อย่างของวัฒนธรรมกฎหมาย แต่เป็นสิ่ง "ศักดิ์สิทธิ์" และต้องใช้กฎหมายธรรมดา
มาคุ้มครองป้องกันอีกทีหนึ่ง รัฐบาลเองก็ยอมรับข้อเสนอดังกล่าวและสนับสนุนให้
ประกาศเป็นกฎหมายได้

การเคลื่อนไหวจากเบื้องล่างในปี พ.ศ. 2476 กระแสชาตินิยมซึ่งพอ
มีอยู่บ้างได้แสดงความเห็นเน้นหนักไปที่ความสามัคคี ตัวอย่างเช่น ความเห็นของ
นายนิรันทร ภาสิต

ขอแสดงความยินดีในความดีของท่านที่ได้ล้มเลิกสมาคมคณะการเมือง ซึ่ง
ข้าพเจ้าเห็นมาก่อนใคร ๆ ว่าไซ้ไม่คู่ การพิมพ์หนังสือพระบรมราชวินิจฉัย
โครงการของหลวงประดิษฐไพเราะในหมู่ข้าราชการนั้น ข้าพเจ้าเห็นว่า เป็นภัย
ทั้งเพเหาะห้อมเอาในห้วงใจไปเคียงเล่นกับหลวงประดิษฐฯ แล้วให้คนคอยดู
ท่านส่วนนี้บางหรือไม่วางพวกที่เห็นกับความเห็นของหลวงประดิษฐฯ มีมาก
น้อยเพียงใด... การให้หลวงประดิษฐฯ ไปนอกยอมเป็นเรื่องเสียหาย ควร
เรียกตัวกลับมาเดี๋ยวนี้... (หจข., สร. ๐2๐1.8/52 "จดหมายนาย
นิรันทร ภาสิต ถึง พระยามโนปกรณนิติธาดา" 29 เมษายน 2476)

จะเห็นได้ว่าผู้นำราษฎรจากเบื้องล่างเห็นความสามัคคีน่าหนึ่งใจเดียวกันเป็นสำคัญ
ดูเหมือนว่าเขาจะไม่เข้าใจมากนักว่า ความคิดทางการเมืองสมัยใหม่และความ
ขัดแย้งส่วนตัวของชนชั้นนำนั้นเป็นเรื่อง "คอขาดบาดตาย" จึงเสนอให้

พระยามโนปกรณนิติธาดาเรียกตัวหลวงประดิษฐมนูธรรมกลับ เพื่อไม่ให้บ้านเมืองเสียหาย นอกจากนี้เขายังยึดถือองค์พระมหากษัตริย์ว่าเป็นสิ่งสูงสุดไม่ควรจะทวงมาแปดเปื้อนกับการเมืองสมัยใหม่

คนชั้นกลางในส่วนที่เป็นพ่อค้าไทยก็ดูจะเห็นว่าความสามัคคีและความสงบเป็นของสำคัญสูงสุด นายมังกร สามเสน กล่าวว่

...หลวงประดิษฐ์อยู่ทางประเทศ มีคนกล่าวถึงทุกวัน เห็นว่าอาจจะเป็นเรื่องถึงความไม่สงบอีกก็ได้ และเพื่อรักษาผลแห่งความสามัคคีความสงบ ขอเสนอความเห็นว่ให้เรียกตัวกลับมา โดยแนะนำเป็นในพระมหากษัตริย์เรียกกลับครั้งนี้จะงามมาก... (หจช., สร. 0201.8/18 "จดหมายนายมังกร สามเสน ถึงพระยาพหลพลพยุหเสนา" 28 กรกฎาคม 2476)

อาจกล่าวได้ว่า การเดินทางกลับประเทศสยามของหลวงประดิษฐ์ ในวันที่ 29 กันยายน พ.ศ. 2476 ไม่ได้เป็นความต้องการของคณะรัฐบาลแต่ฝ่ายเดียว หากเป็นกระแสเรียกร้องของพวกราชาตินิยมนับตั้งแต่ทหาร คนชั้นกลางไปจนถึงผู้นำราษฎร ในกรณีของนายพันโทหลวงพิบูลสงครามเห็นความจำเป็นเพิ่มเติมว่รัฐบาลต้องมีผู้ชำนาญการ เมืองอยู่ควย และโดยส่วนรวมเห็นว่าเพื่อสร้างความสามัคคีและความสงบให้บังเกิดขึ้นแก่ชาติ แต่พวกราชาตินิยมก็ไม่ได้เห็นด้วยกับโครงการเศรษฐกิจแบบสังคมนิยมของหลวงประดิษฐ์มนูธรรม ความข้อนี้จะได้ชี้ชัดต่อไปว่การปรามกันภายในคณะรัฐบาลระหว่างปีกซ้ายคือ หลวงประดิษฐ์มนูธรรม กับปีกขวาคือ นายพันโทหลวงพิบูลสงครามนั้นมีผลสกัดกั้นแนวความคิดสังคมนิยมได้อย่างถาวร อย่างไรก็ตาม การกลับมาของหลวงประดิษฐ์มนูธรรมมีผลกระทบอย่างรุนแรงต่อความรู้สึกนึกคิดของพวกเสรีนิยม พวกเสรีนิยมไม่ได้เห็นว่การกลับมาของหลวงประดิษฐ์มนูธรรมจะเป็นการสร้างความสงบเรียบร้อยภายในชาติ พวกเขากลับเห็นว่เป็นการทำลายความสงบเรียบร้อย นายทหารของคณะภูบ้านเมืองเดือนตุลาคม พ.ศ. 2476 โต้กล่าวไว้อย่างตรงไปตรงมา ว่

...ข้อสำคัญที่ท่วให้เกิดแตกร้างอย่างใหญ่หลวง จนเป็นเหตุนองเลือดแลของเสียชีวิตวุ่นเซ่นชาติเทียบว่กับคราวที่แฉวมวุ่น (หมายถึงเดือนตุลาคม พ.ศ. 2476-ดูอาจ) เนืองควยหลวงประดิษฐ์มนูธรรมกลับคืนแดนสยาม ซึ่งขณะนั้นมีเสียงลือว่จะโคเป็นนายกรัฐมนตรีบ้าง จะโคเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ฯลฯ เหล่านี้เป็นตน ปวงชนทางหวาดเกรงว่

จะบังเกิดลัทธิคอมมิวนิสต์ยิ่งขึ้น ความพรั่นกลัวซึ่งกำลังระอุอยู่แล้วเป็นเวลา
นาน เลยเกิดระเบิดในที่สุด... (พจน., สร. 0201/25 "จดหมาย
ร.อ. ชุนเริงภณชัย กรามพุทธราชเสาวิการในพระองค์" 14 พฤษภาคม 2477)

ความเห็นข้างต้นจะเห็นได้ชัดเจนว่าต่างจากความรู้สึกลึกซึ้งของนายวินทร์ ภาสิต
และนายมังกร สามเสน โดยสิ้นเชิง เพราะต่างมีหลักการความคิดเห็นคนละแบบ

การเคลื่อนไหวจากเบื้องล่างบางส่วนมีลักษณะรุนแรงมาก เพราะผู้นำราษฎร
คนหนึ่ง คือ นายฉวีติ ฤทธิเดช ซึ่งมีความรู้ทางกฎหมายแบบประเพณี เรียกกันว่า
"พวกหัวหมอหัวควม" ในอดีตก่อนปี พ.ศ. 2475 เขาได้แสดงบทบาทเป็นผู้นำผู้
ยากไร้ในเขตเมืองหลวง เป็นปากเสียงแทนราษฎรชาวนา ทั้งนี้ก็ถือพระมหา
ทักษัตริย์เป็นที่พึ่ง (คู่มือที่ 5) ต่อมาหลังปี พ.ศ. 2475 เขาได้แสดง ความเห็น
ทางการเมืองเรื่อยมา และโคกกลางห้องรองพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว
ทอศาล* เมื่อวันที่ 17 กันยายน พ.ศ. 2476 เป็นคดีเกี่ยวข้องกับพระบรมราชวินิจฉัย
เรื่อง เคาโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติของหลวงประดิษฐมนูธรรม ซึ่งกระทบความ
รู้สึกของพวกเสรีนิยมเป็นอย่างมาก คดีนี้อาวตังกล่าวได้คลี่คลายเพราะหม่อมเจ้า
วรรมไวทยากร วรวรรม ทรงเข้ามาไกลเกลี่ยและนำตัวนายฉวีติ ฤทธิเดชเข้า
เฝ้าพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว (เสรีภาพ, 17 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2476)
ประเด็นทางการเมืองว่าพระมหากษัตริย์จะถูกฟ้องร้องได้หรือไม่เป็นยุติเสนอต่อ
สภาผู้แทนราษฎร เมื่อวันที่ 5 ตุลาคม พ.ศ. 2476 ซึ่งสภาผู้แทนราษฎรโดยถือ
หลักเกณฑ์ตามรัฐธรรมนูญ กล่าวคือ คดีแห่งให้ฟ้องร้องรัฐมนตรีว่าการกระทรวง-
การคลังแทน ส่วนคดีอาญาซึ่งหากจะเกิดขึ้น ไม่อาจฟ้องร้องพระมหากษัตริย์ได้
แต่สภาผู้แทนราษฎรมีอำนาจที่จะจัดการตามวิถีทางรัฐธรรมนูญ เพื่อให้เป็นการเป็น
โดยยุติธรรมได้ (รายงานประชุมสภาผู้แทนราษฎร : ครั้งที่ 26/2476 5 ตุลาคม
2476)

* ตามพระราชบัญญัติพระธรรมนูญปกครองราชอาณาจักรสยามชั่วคราว
27 มิถุนายน พ.ศ. 2475 ราษฎรสามารถฟ้องร้องพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้
ทั้งนี้มีสภาผู้แทนราษฎรเป็นผู้วินิจฉัย รัฐธรรมนูญฉบับถาวร 10 ธันวาคม พ.ศ. 2475
ได้ยกเลิกสิทธิดังกล่าว กำหนดให้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอยู่ในที่สูงสุดผู้ใดจะ
ละเมิดและฟ้องร้องมิได้

9.2 คณะกรรมการเมืองเคียนตุลาคม พ.ศ. 2476

นับตั้งแต่การบีบบังคับเมื่อวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 เป็นต้นมา จนถึงเดือนตุลาคม พ.ศ. 2476 นอกจากมีรัฐธรรมนูญร่างที่สองมีกฎหมายป้องกันรัฐธรรมนูญเก่ากับอยู่ควยนั้นแล้ว ระบอบใหม่ของไทยยังไม่ "เสถียรภาพ" เพียงพอที่จะดำเนินนโยบายทางเศรษฐกิจสังคมและการเมือง ดูเหมือนว่าสภาพการณ์ซึ่งอยู่อย่างกำกั่งประนีประนอมกันระหว่างพลังของกลุ่มสังคมต่าง ๆ เป็นเรื่องที่เป็นไปโดยยากยิ่ง แต่ละฝ่ายมีเจตนาจะควบคุมทิศทางของชาติและเชื่อว่าความเห็นของฝ่ายตนมีความถูกต้อง รวมทั้งมีความกลัวซึ่งกันและกันเป็นอย่างมากด้วย จึงต้องมีการตัดสินใจใช้กำลังอาวุธบังคับกันอีกครั้งหนึ่ง

คณะกรรมการเมืองไคเริ่มก่อตั้งนับตั้งแต่เดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2476 และไคติดต่อยุทธศาสตร์งานกันเรื่อยมาจนไคมีการเตรียมการอย่างจริงจังในตอนต้นเดือนตุลาคมปีเดียวกัน (จงกล ไกรฤกษ์ 2512 : 88-89) หัวหน้าคือ นายพลเอกพระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าวรเดช กฤดากร อดีตเสนาบดีกระทรวงกลาโหมในสมัยระบอบเก่า รองลงมาประกอบด้วยฝ่ายทหารและพลเรือน ฝ่ายทหารมีนายพลตรี 3 คน นายพันเอก 6 คน รวมทั้งนายทหารเสนาธิการคนสำคัญ คือ นายพันเอกพระยาศรีสิทธิสงคราม (กิน ทาราย) นายพันโท 3 คน และ นายพันตรี 8 คน ฝ่ายพลเรือนมีอาทิเช่น หม่อมเจ้าสิทธิพร กฤดากร หม่อมเจ้าศุขปรารภ กมลาสน์ หม่อมเจ้าวิเศษศักดิ์ ชยางกูร พระยาตราภย์พิพัฒน์ และนายหลุย ศิริวัตติ เป็นต้น (ดู นิคม จารุมณี, ใน รัชชอนันต์ สมุทวณิช และสุวดี เจริญพงศ์, บรรณาธิการ 25 : 387-389)

ฝ่ายคณะกรรมการเมืองไคเลือกจังหวัดนครราชสีมาเป็นศูนย์กลางการควยเหตุผลสำคัญสองประการคือ หนึ่ง ไม่อาจจากการประชุมในเขตเมืองหลวงไค เพราะนายทหารของคณะราษฎรควบคุมอย่างเคร่งครัด กับสอง ฐานกำลังอำนาจในระดับท้องถิ่นยังมีความเข้มแข็งอยู่มาก อดีตผู้บัญชาการทหารในจังหวัดนั้นคือนายพันเอกพระยาไชยเขนทรฤทธิรงค์ (อึ้ง โยชิกนิษฐ์) หนุนช่วยอย่างเต็มที่ แผนการทางการทหารวางไว้แบบ "ล้อมกวาง" คือ ตั้งใจโจมตีทหารจากหัวเมืองเข้าล้อมพระนคร ซึ่งเป็นที่นำเชื่อว่าฝ่ายรัฐบาลคงจะกลัวตกใจยอมแพ้และอาจะมี

กองทหารส่วนหนึ่งในกรุงเพท้าวเข้าหนุนช่วยด้วย (ม.ร.ว. นิมิตรมงคล นวรัตน์
2513 : 335)

การกำหนดตัวหัวหน้าคณะที่แท้จริง เพ็งกระทำเมื่อตอนต้นเดือนตุลาคม พ.ศ. 2476 นั้นเอง ในที่ประชุมยึดถือหลักผู้อาวุโสอันเป็นที่โปรดปรานปฏิบัติกันมา ซึ่งเป็นการแน่นอนว่าย่อมต้องได้แก่ นายพลเอกพระองค์เจ้าวรเดช ในที่ประชุมได้มีการคัดค้านอยู่บ้านเหมือนกัน แต่ไม่มีผล (จงกล ไกรฤกษ์ 2508 : 311-312) การกำหนดตัวหัวหน้าคณะซึ่งจะฝึกพลากลางเคลื่อนไปจากเดิมที่เขาใจว่า นายพันเอกพระยาศรีสิทธิสงครามควรเป็นหัวหน้า มีผลให้ต้องเลื่อนเวลาเคลื่อนทัพมาล้อมพระนครจากวันที่ 10 ตุลาคม พ.ศ. 2476 ออกไปอีกหนึ่งวัน มีการติดต่อขอความร่วมมือยึดอำนาจรัฐบาลจากฝ่ายทหารอากาศและทหารเรืออยู่ด้วย วันที่ 11 ตุลาคม พ.ศ. 2476 คณะผู้บัญชาเมืองโค้ยกำลังพลมาล้อมพระนครได้สำเร็จ และโค้ยส่งจดหมายลงนามพระยาศรีสิทธิสงคราม ถึงพระยาพลพลพยุหเสนา มีใจความสำคัญว่า

"ด้วยบรรดากองทหารบกซึ่งตั้งอยู่ตามจังหวัดต่าง ๆ รวมทั้งกองทหารบกทหารเรือส่วนมากในพระนคร และทหารอากาศด้วย โค้ยทราบพฤติการณ์ของรัฐบาลขณะนี้อย่างแน่ชัดว่าเพิกเฉยปล่อยให้คนพาลลุอำนาจหนี้ยาหมิ่นหลอกลวงพระบรมเดชานุภาพของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว... ประกอบด้วยทานโค้ยจัดการเรียกล่วงประทุษร้ายชุมนุมกลุ่มกันยังประเทศสยามโดยมิใคร่พักพอให้ชาวสยามอดทน ถึงที่โค้ยแถลงการณ์ให้ราษฎรทราบไว้ในชั้นเดิมนั้น จึงหวาดหวั่นและกริ่งเกรงไปว่าในกาลอนาคตกของประเทศไทยสยามอาจล้มกลายเป็นโค้ยเช่นเดียวกัน กล่าวคือ แทนที่จะปราบคอมมิวนิสต์ซึ่งโค้ยประกาศไว้กลับสนับสนุนคอมมิวนิสต์... เพราะฉะนั้น คณะผู้บัญชาเมือง โค้ยทหารบกและทหารเรือ และทหารอากาศ และพลเรือ จึงมีสมานคิดทพรอุมใจกันรวมคิดเป็นเอกฉันท์ มอบฉันทะโทษาพเจ้าแจ่งต่อคณะรัฐมนตรีของท่านในกุฎราชวิทยาลัยออกมาจากตำแหน่ง ขอให้ท่านตอบต่อผู้แทนของข้าพเจ้าว่า จะปฏิบัติความหรือไมภายใน 1 ชั่วโมง ถ้าท่านยอมปฏิบัติตาม คณะผู้บัญชาเมืองก็จะโค้ยเข้ารับจัดการปกครองของประเทศชั่วคราว จนกว่าจะโค้ยทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สถาปนาคณะรัฐมนตรีขึ้นใหม่..." (นจข., สร. 0201.1.1/1)

คำชู้จึงกล่าวข้างต้นไม่มีผล เพราะรัฐบาลโดยฝ่ายนายทหารรุ่นหนุ่ม คือ นายพันโท หลวงพิบูลสงคราม นายพันตรีหลวงอำนาจสงคราม และนายร้อยเอกหลวง-กาจสงคราม เป็นต้น โค้ยตัดสินใจทำการสู้รบ ต่อมาในวันที่ 13 ตุลาคม พ.ศ. 2476 คณะผู้บัญชาเมืองจึงโค้ยแจ้งหลักการความเห็น เรียกว่า "หลักความมุ่งหมาย 6 ประการ"

ลงนามนายพลเอกพระองค์เจ้าวรเดช ส่งตรงถึงรัฐบาลและทำเป็นใบปลิวโปรย
ควยเครื่องบินควย มีใจความว่า (หจข., สร. 0201.1.1/1)

(1) ต้องจัดการทุกอย่างที่จะอำนวยความสะดวกให้ประเทศสยามมีพระมหากษัตริย์
ปกครองภายใต้รัฐธรรมนูญ ชั่วกาลปาวสาน

(2) ต้องดำเนินการโดยรัฐธรรมนูญอย่างแท้จริง เฉพาะอย่างยิ่งก็คือ
การตั้งและการถอดถอนคณะรัฐบาลต้องเป็นไปโดยเสียงหมู่มาก ไม่ใช่ทำโดยการจับ
อาวุธตั้งที่แล้วมา โดยเหตุนี้ ต้องยอมให้มีคณะกรรมการ เมืองที่ขอบควยกฎหมาย

(3) ข้าราชการซึ่งอยู่ในตำแหน่งประจำการ ทั้งทางทหารและพลเรือน
ต้องอยู่นอกการเมือง เว้นแต่อยู่ในตำแหน่งซึ่งมีหน้าที่ในการเมืองโดยตรง แต่
ความข้างต้นนั้นไม่ตัดสิทธิ์ในการที่ข้าราชการประจำจะยึดถือสิทธิการเมืองใด ๆ ที่
ขอบควยกฎหมาย แต่ห้ามมิให้ใช้อำนาจหรือโอกาสในตำแหน่งหน้าที่ เพื่อสนับสนุน
เผยแพร่ลัทธิที่ตนนิยม หรือบังคับรัฐเชิญโดยทางตรง หรือทางอ้อม ให้ผู้อื่นถือตาม
ลัทธิที่ตนนิยมนั้นเป็นอันขาด

ตำแหน่งฝ่ายทหารตั้งแต่ผู้บัญชาการทหารบก ทหารเรือลงไป ต้องไม่มี
หน้าที่ในการเมือง

(4) การแต่งตั้งบุคคลในตำแหน่งราชการ จักต้องถือคุณวุฒิความสามารถ
เป็นหลัก ไม่ถือเอาความเกี่ยวข้องในทางการเมืองเป็นความชอบ หรือเป็นข้อรังเกียจ
ในการบรรจุหรือเลื่อนตำแหน่ง

(5) การเลือกตั้งผู้แทนราษฎรประเภทที่ 2 ต้องถวายพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเลือก

(6) การปกครองกองทัพจักต้องมีหน่วยผสมตามหลักยุทธวิธี เฉลี่ย
อาวุธสำคัญแยกกันไปประจำตามท้องถิ่น มิให้กำลังส่วนใหญ่อยู่เฉพาะแห่งใดแห่งหนึ่ง

ความข้างต้นโดยเฉพาะอย่างยิ่งแนวความคิดเรื่องรัฐธรรมนูญ การแต่งตั้ง
ผู้แทนราษฎรประเภทที่สองและความรู้สึก "กลัวคอมมิวนิสต์" กลาวไควว่า เป็นหลัก

แนวความคิดตามทฤษฎีรัฐธรรมนูญพระราชทาน และความคิดเห็นของฝ่ายที่เชื่อในลัทธิเสรีนิยมทางเศรษฐกิจการเมือง จะมีความสับสนอย่างมากหากเห็นว่าคนกลุ่มนี้ของการนำประเทศสยามกลับไปสู่ระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ หรือประชาธิปไตย "อย่างแท้จริง" เพราะเท่ากับไขหลักเกณฑ์วินิจฉัยปัญหาจากกลุ่มที่เป็นศัตรูคู่ต่อสู้ทางการเมือง ซึ่งมีอยู่ในปี พ.ศ. 2475 และ พ.ศ. 2476 กับข้อ ๆ มา (นครินทร์-เมฆไตรรัตน์ 2527 ก : 93-100) นอกจากนี้ คณะภูมามเมืองก็ดูจะเป็น "แนวร่วม" อยู่อย่างมากด้วย (ม.ร.ว.นิมิตรมงคล นวรัตน์ 2513 : 336-337) มีความประสงค์ร่วมกันคือ เปลี่ยนรัฐบาล ในขณะเดียวกันก็ได้ผนวกข้อเรียกร้องอื่น ๆ จากฝ่ายข้าราชการอาวุโส กองทหารในต่างจังหวัด รวมทั้งอารมณ์ความรู้สึกซึ่งซังกั้นเป็นการส่วนตัวด้วย

ทางค่านรัฐบาลนั้นในอันที่จริงได้สืบทราบว่าจะมีการ "กบฏ" จึงได้สั่งตำรวจกองหนึ่งขึ้นไปที่จังหวัดนครราชสีมา แต่ส่วนทางกับกองทหารของฝ่ายคณะภูมามเมืองจึงถูกจับกุมและบางคนถูกยิงเสียชีวิต ในสถานการณ์บีบบังคับด้วยกำลังอาวุธดังกล่าวนี้ เป็นข้อเท็จจริงอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ว่าต้องเป็นภาระกิจของฝ่ายทหาร และจะส่งเสริมให้ทหารรุ่นหนุ่มของคณะราษฎรมีบทบาทสูงเด่นขึ้น* บทบาทของนักกฎหมายซึ่งมีสูงเด่นอย่างมากในปี พ.ศ. 2475 ไม่อาจแก้ปัญหาความขัดแย้งนี้ได้และต่อไปจะมีบทบาทลดลง ผู้นำฝ่ายทหารเรือของคณะราษฎรคือ นายนาวาโท หลวงสินธุ์สงครามชัย ถูกกักตัวไว้เพราะฝ่ายทหารบกของคณะราษฎรเกรงว่าได้ติดต่อกับคณะภูมามเมือง ผู้นำของฝ่ายทหารเรือได้ปฏิเสธที่จะทำตามคำสั่งของรัฐบาลโดยได้ถอนเรือรบออกไปอยู่นอกอ่าวไทย นับตั้งแต่วันที่ 13 ตุลาคม พ.ศ. 2476 (อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พลเรือเอกสินธุ์ กมลนาวิน)

* นายทหารระดับต้นผู้ใหญ่ของคณะราษฎร 4 นาย ได้มีความเห็นไม่ลงรอยกัน นับตั้งแต่เรื่องการจัดตั้งกองทัพและการเศรษฐกิจแห่งชาติ เป็นความบาดหมางกลางใจกันและในปี พ.ศ. 2476 นี้บางคนได้เดินทางไปต่างประเทศ พระยาทรงสุรเดชปฏิเสธที่จะมีบทบาทร่วมต่อสู้กับคณะข้าราชการทหารอาวุโสในครั้งนี้

2519 : 174-179) การปราบปรามคณะภูบ้านเมืองจึงตกอยู่แก่ทหารบกขุนหมื่น
เป็นสำคัญ

ในค่านิยมวิธีทางการทหาร เป็นที่น่าสังเกตุว่าทั้งคณะภูบ้านเมือง และ
ฝ่ายรัฐบาลไม่ได้ตั้งใจจะทำลายฝ่ายตรงข้ามให้ถึงแก่ชีวิตมากนัก คณะภูบ้านเมือง
ไม่ได้แสดงความพยายามว่าจะบุกเข้ามาในเขตใจกลางเมืองหลวง การเคลื่อนย้าย
กำลังพลของคณะภูบ้านเมืองจากบางจังหวัดเพียงแต่ประสมกับการจัดขบวนเล็กน้อย
บ้างก็จะถอนกำลังกลับในระหว่างทาง และบ้างเปลี่ยนใจมาร่วมมือกับรัฐบาล
อย่างเช่น กำลังทหารจากมณฑลทหารบกนครสวรรค์และปราจีนบุรี ฝ่ายรัฐบาลได้
เริ่มระดมยิงปืนใหญ่ไล่ให้คณะภูบ้านเมืองให้แตกกระจายไปเริ่มตั้งแต่วันที่ 13 ตุลาคม
พ.ศ. 2476 แต่ก็ไม่มียลใหญ่คนล้มตายมากนัก การสู้รบที่กินเวลาสัปดาห์เศษที่บริเวณ
รอบนอกกรุงเทพและที่จังหวัดนครราชสีมา ฝ่ายทหารของรัฐบาลเสียชีวิต 15 คน
ฝ่ายคณะภูบ้านเมืองเสียชีวิต 8 คน และราษฎรเสียชีวิต 1 คน ในทัศนะของนักข่าว
ต่างประเทศในสมัยนั้นได้กล่าวไว้อย่างถูกต้องว่า "นี่มันรบอะไรกัน... ถ้าปรีณัฒนวรเดช
จะไปจ้างชาวเม็กซิกันสัก 10 คนมารบ ก็น่าจะได้เห็นการรบที่มีรสชาดกว่านี้..."
(อ้างใน จงกล ไกรฤกษ์ 2512 : 100)

องค์ประกอบของฝ่ายคณะภูบ้านเมืองกับฝ่ายรัฐบาลต่างมีผลเรื่อร่วมสนับ-
สนุนอยู่ควย และการทำสงครามจิตวิทยาในระหว่างการสู้รบกลางเดือนตุลาคม
พ.ศ. 2476 มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง ทั้งสองฝ่ายไคร่างแผลงการฉ้อโกงกัน
ฝ่ายคณะภูบ้านเมืองมีกองอากาศยานสนับสนุนอยู่จึงสามารถใช้เครื่องบินไปรบไปปลิว
ได้ ส่วนฝ่ายรัฐบาลมีกรมโฆษณาการและวิทยุกระจายเสียงอยู่จึงใช้วิทยุกระจายเสียง
เป็นอย่างมาก ตัวอย่างของไปปลิวของคณะภูบ้านเมือง มีข้อความดังนี้

"เนื่องด้วยราชการบ้านเมือง ณ บัดนี้ ตกอยู่ในความครอบงำของคณะรัฐบาล
ซึ่งกำเนินการปกครองโดยแอบอูฐยอำนาจกำลังทหาร เป็นเครื่องมือ ทำ
การฝ่ายป็นรัฐธรรมนูญโดยปล่อยใ้พรรคพวกทำการเผยแพร่ความคหุหมิ่นพระบรม-
เดชานุภาพ เพื่อใ้บังเกิดุความเกลียดชังและทำลายกลางความเลื่อมใสใน
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว อันเป็นการแสดงวว่ารัฐบาลคณะนี้คึกจะกัวจัก
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว แลจะแสวงหาอำนาจเพื่อยึดการปกครองไว้ใน
มือสำหรับค้ำเนินการในทางอันไม่พึงปรารถนาในอนาคต..." หจช., สร.
0201.1.1/1 "ไปปลิวเก็บไตจากจังหวัดนครปฐม สงคณะรัฐมนตรี"

14 ตุลาคม 2476)

และอีกฉบับหนึ่งไปรับหัวพระนครในวันที่ 15 และ 16 ตุลาคม พ.ศ. 2476 มีใจความสำคัญบางตอนว่า

"เวลานี้เป็นเวลาที่ยิ่งใหญ่ ซึ่งชาติต้องการความช่วยเหลือของคนไทยที่เป็นปรปักษ์ คอลัทธิคอมมิวนิสต์ ฟินองทั้งหลายยอมทราบคืแล้วว้า ลัทธิคอมมิวนิสต์นั้นเป็นลัทธิที่ลบล้างเสรีภาพและความสุขของประชาชน... จงจับอาวุธปราบคอมมิวนิสต์โดยทันทีเถิด ฟินองทั้งหลายถูกรปลอยให้เวลาวิ่งไปเท่าใด ความฉิบหายที่จะบังเกิดแก่ชาติไทยก็ไกลเข้ามาเพียงนั้น" (หจธ., สร. 0201.1.1/1)

จะเห็นได้ว่า ฝ่ายคณะภูบ้านเมืองมุ่งโจมตีประเด็นว่ารัฐบาลมุ่งกำจัดพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และดำเนินนโยบายแบบคอมมิวนิสต์ ข้อบันทึกของฝ่ายเกี่ยวของกับคณะภูบ้านเมืองในระยะหลังมักข้ขอเท็จจริงข้างต้น กล่าวว้ารัฐบาลโจมตีคณะภูบ้านเมืองอย่างเสียหายรุนแรงข้างเกี่ยว (ม.ร.ว. นิมิตรมงคล นวรัตน์ 2513 : 297)

ฝ่ายรัฐบาลได้ทำสงครามจิตวิทยาแบบพอ ๆ กันกับฝ่ายคณะภูบ้านเมืองด้วยการทำแถลงการณ์แจกและโฆษณาทางวิทยุกระจายเสียงทุกวัน รัฐบาลเรียกตัวเองว้า รัฐบาลของระบอบรัฐธรรมนูญ และรัฐบาลของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว โดยเรียกคณะภูบ้านเมืองว้า "กบฏ" และ "พวกโจร" ผู้ร่างแถลงการณ์ให้ฝ่ายรัฐบาลคือ หลวงวิจิตรวาทการ ผู้มีความสามารถยกเหตุผลทั้งทางกฎหมาย ประวัติศาสตร์และศาสนาสนับสนุนว้ารัฐบาลได้กระทำถูกต้องแล้ว การทำงาน "จิตวิทยาการ เมือง" * นี้มีผลให้ทหารฝ่ายคณะภูบ้านเมืองหัวนไหวและรังเลใจถึงบันทึกของนายทหารฝ่ายคณะภูบ้านเมืองว้า

* หลวงวิจิตรวาทการและกลุ่มของเขามีความสนใจในจิตวิทยาของมนุษย์ จิตวิทยาสังคม ตลอดจนจิตวิทยาการเมืองเป็นอย่างมาก งานเขียนในช่วงทศวรรษนี้ คือ อาทิเช่น วิชาแปลประการ (2471)

"...(รัฐบาลไทย) ใช้วิทยุกระจายเสียงตะล่อมกลุ่มชนผู้ให้พากันแน่ใจว่า รัฐบาลอยู่ในฐานะที่มั่นคง ฝ่ายทหารหัวเมืองที่เป็นกบฏลี้ภัยลงอุษงูญ หึ่งปลอบให้ทหารผู้น้อยที่เป็นกบฏกลับใจ รัฐบาลจะไม่ทำโทษ แลดูชาวภาค ก็อดที่จะพลอยทอรับโทษหนัก พวกทหารผู้น้อยที่ฟังวิทยุกระจายเสียงของ รัฐบาลเริ่มลงเล..." (จงกล ไกรฤกษ์ 2508 : 323)

รัฐบาลปราบปรามคณะกบฏบ้านเมืองได้สำเร็จ นับตั้งแต่วันที่ 25 ตุลาคม พ.ศ. 2476 นายทหารชั้นผู้ใหญ่ของคณะกบฏบ้านเมืองได้เดินทางไปต่างประเทศ เกือบหมดสิ้น ฝ่ายนักกฎหมายในคณะรัฐบาลเสนอให้ตั้งศาลพิเศษ เพราะต้องการ ยกเลิกกฎอัยการศึก การขึ้นศาลทหารดูจะรุนแรงไป และศาลปกติก็ดูจะเป็นเรื่อง ล้าช้า ผู้เกี่ยวข้องถูกจับกุมมี 600 คน สอบสวนแล้วส่งฟ้องศาล 318 คน รวมเป็น คดี 81 คดี และถูกพิพากษาลงโทษ 230 คน (ภูธร ภูมะธน 2521 : 101-102)

การใช้จ่ายเงินในระหว่างการสู้รบ รัฐบาลได้ตั้งเบิกจากกระทรวง การคลังหนึ่งแสนบาท และต่อมาได้รับบริจาคจากราษฎรเป็นเงิน 171,659.25 บาท (หจข., สร. 0201.1.3/10 ; สำนักงานโฆษณาการ 2477 : กระทู้ออบของ รัฐบาล) ทางฝ่ายคณะกบฏบ้านเมืองได้นำเงินมาจากมณฑลทหารบกต่าง ๆ รวม 59,834.03 บาท ยอดสูงสุดคือจากจังหวัดนครราชสีมา 38,599.52 บาท (หจข., สร. 0201.1/27 "การตรวจสอบเรื่องเงิน" พ.ศ. 2478) จะเห็นได้ว่า ยอดการใช้จ่ายเงินของคณะกบฏบ้านเมืองต่ำมาก จึงอาจสันนิษฐานได้ว่า คณะกบฏบ้านเมือง ต้องมี "เงิน" เพื่อซื้ออาหารและอื่น ๆ จากแหล่งอื่นด้วย

ในระหว่างการต่อสู้กลางเดือนตุลาคม พ.ศ. 2476 พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชการกาลพลเรือน คนชั้นกลางและราษฎรต่างได้เข้าไป เกี่ยวข้องสัมพันธ์และได้รับความกระทบกระเทือนอยู่ด้วยแตกต่างกันไปตามฐานะ (ดูต่อไปในบทที่ 10 หัวข้อ 10.1) การต่อสู้ที่ใช้เวลานานหลายวัน ใ้การโฆษณา สมัยใหม่และครอบคลุมอาณาบริเวณหลายจังหวัดย่อมไม่อาจปิดบังผลกระทบที่จิตใจ และอารมณ์ความรู้สึกของผู้คนได้ อาจกล่าวได้ว่าในท้ายที่สุดแล้วกลุ่มแนวความคิด ทฤษฎีรัฐธรรมนูญเกิดจากการพระราชทานและแนวความคิดเศรษฐกิจการเมืองแบบ เสรีนิยมได้ถูกปราบปรามให้เงียบหายไปได้ในครั้งนี้ ในขณะเดียวกัน กลุ่มแนว ความคิดทฤษฎีรัฐธรรมนูญเกิดจากการถกเถียงระหว่างประมุขกับราษฎรและนิยมแนว

เศรษฐกิจการเมืองแบบสังคมนิยม แม้ในแง่ตัวบุคคลยังมีอยู่ แต่ที่คง "ถูกปราบ" ในฐานะเป็นพวกก่อเหตุก่อให้เกิดสู้รบกันด้วยผู้หนึ่ง ข้อเสนอของพวกชาตินิยมซึ่งพอมียุบบางแล้วในหมู่ผู้นำราษฎร หอคาบางส่วน และในหมู่ปัญญาชน อย่างเช่น หลวงวิจิตรวาทการ ได้กลายมาเป็นเสมือนหนึ่งทางเลือกของการเมืองในขณะนั้น ดูเหมือนว่าพวกเขาจะไม่ใส่ใจในรูปแบบรัฐธรรมนูญตามวัฒนธรรมของนักกฎหมาย รัฐธรรมนูญจึงเป็นของสูงสุดและมีความ "ศักดิ์สิทธิ์" ที่คนต้องบูชากราบไหว้และต้อง มีกฎหมายป้องกันรัฐธรรมนูญอีกทีหนึ่ง ความรู้สึกชาตินิยมนั้นมีอยู่ในวัฒนธรรมทหารมานานแล้ว และโดยชนวนเขาคอยกันกับกระแสชาตินิยมจากเบื้องล่าง ซึ่งได้แสดงบทบาทอยู่ตลอดเวลาในปี พ.ศ. 2475 และ พ.ศ. 2476 และจะมีเพิ่มขึ้นอีกต่อไป

9.3 เหตุการณ์ตุลาคม พ.ศ. 2476 ในฐานะเป็นกระบวนการเปลี่ยนระบอบการปกครอง

การเปลี่ยนระบอบการปกครองสยามในทศวรรษที่ 2470 นี้ เป็นกระบวนการต่อเนื่องกันระหว่างปี พ.ศ. 2475 และ พ.ศ. 2476 พิจารณาในแง่ภูมิปัญญา กล่าวสรุปได้ว่า เป็นการเปลี่ยนระบอบการปกครองที่วางอยู่บนรากฐานและประสบการณ์ที่เป็นจริงของแนวความคิดสองกระแสหลักควบคู่กัน คือ (1) ลัทธิรัฐธรรมนูญ (constitutionalism) ที่ต้องการมีกฎหมายอยู่เหนือตัวบุคคล เรียกอ่างเคร่งครัดตามภาษาในสมัยนั้นได้ว่า ระบอบใหม่ เป็น "ระบอบราชาธิปไตยจำกัดอำนาจให้รัฐธรรมนูญ" และ (2) ลัทธิชาตินิยม (nationalism) เป็นชาตินิยมของราษฎร หอคาไทย และข้าราชการทหาร ซึ่งต้องการให้มีอำนาจรวมศูนย์ที่ชาติ ประเทศต้องมีกำลัง และมีน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ผู้คนจะต้องไม่แบ่งเป็นชนชั้น (ตามความคิด) และคำว่าราษฎรจะคอย ๆ เปลี่ยนเป็นพลเมืองและประชาชน

แนวความคิดแรกกล้าแฉกพลังอยู่ในปี พ.ศ. 2475 และส่งเสริมให้นักกฎหมายมีบทบาทสูงเด่นเป็นอย่างมาก แนวความคิดหลังกล้าแฉกพลังอยู่แล้วในทศวรรษที่ 2470 เพราะหลายฝ่ายของชนชั้นนำมีความคิดชาตินิยมอยู่ด้วย กล่าวคือ แนวความคิดลทอนอิทธิพลของสาวตะวันตกและคนสยามเพื่อสยามมีอยู่แล้วในรัฐบาลระบอบเก่า (Batson 1984 : 177-178) นักกฎหมายเองก็คิดเห็นว่าจะต้องแก้ไขสนธิสัญญาไม่เสมอภาคกับต่างประเทศและข้าราชการอาวุโสจำนวนมากไม่ประสงค์ให้หอคาคนจีนมีบทบาทและอิทธิพลทางการเมือง ความรู้สึกชาตินิยมดังกล่าวในหมู่เจ้านาย นักกฎหมาย และข้าราชการอาวุโส ต่างจากชาตินิยมในหมู่ราษฎร หอคาไทยและ

ข้าราชการทหารในระบอบใหม่ ในประการสำคัญคือฝ่ายหลังมีความเข้มข้นกว่า
 ท้องการใช้ลัทธิชาตินิยมทั้งในทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ในกรณีนี้รุนแรง
 เห็นว่าชาตินิยมต้องการขยายดินแดนด้วย (หลวงวิจิตรวาทการ 2475 ข :
 25-26) ความรู้สึกเรื่องขยายดินแดนก็ การแทรกแซงระบบเศรษฐกิจก็ รวมทั้ง
 เปลี่ยนวัฒนธรรมให้เป็นไทยไม่ใช่สยามก็ ไม่ปรากฏอยู่ในความรู้สึกชาตินิยมของ
 เจ้านาย และข้าราชการอาวุโสซึ่งนิยมชมชอบแนวคิดเสรีนิยมทางเศรษฐกิจ

อย่างไรก็ตาม จะเห็นได้ว่า แนวความคิดชาตินิยมได้มีบทบาทอยู่เป็นอย่าง
 มากในปี พ.ศ. 2476 ผู้นำราษฎรและพ่อค้าเรียกร้องให้เชิญตัวหลวงประดิษฐมนูธรรม
 กลับมาเพื่อความสามัคคีและความสงบของประเทศชาติ และฝ่ายทหารก็เห็นด้วย
 แต่พวกเขาไม่เห็นด้วยกับแนวความคิดสังคมนิยมซึ่งมีอยู่ในกลุ่มของหลวงประดิษฐมนูธรรม
 จุดหัวเลี้ยวหัวต่อตอนนี้ของนับรวมเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเปลี่ยนระบอบการ-
 ปกครองของสยามด้วย

การเปลี่ยนระบอบการปกครองสยามมีทั้งการประนีประนอมอ้อมอ้อมกัน
 คังไค้อธิบายไว้แล้วในบทที่ 8 และความขัดแย้งต่อสู้รบฆ่าตายชีวิตซึ่งกัน คังไค้อธิบาย
 ไว้ในบทนี้ ผู้นำคนสำคัญของคณะราษฎรเมืองคือ นายพันเอกพระยาศรีสิทธิสงครามได้
 เสียชีวิต ในขณะที่เดียวกันผู้นำคนสำคัญของคณะราษฎรคือ นายพันตรีหลวงอำนาจสงคราม
 ก็ได้เสียชีวิตเช่นกัน เป็นปรากฏการณ์ที่มีอยู่จริงในการเปลี่ยนระบอบการปกครอง
 ในขณะที่ต่างฝ่ายต่างเป็นตัวแทนของหลักการและความรู้สึกนึกคิดคนละแบบในกระแ
 พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของสยาม

ศูนย์วิทยพัชร์พยากร
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย